

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГРАМАТИЧНІ ЧИТАННЯ – XI
Матеріали Міжнародної
науково-теоретичної конференції
13-14 травня 2021 року



Вінниця
ТВОРИ
2021

УДК 81'36(06)

Г 76

Редакційна колегія: Анатолій Загнітко, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (науковий редактор); Алла Архангельська, доктор філологічних наук, професор; Олена Важеніна, кандидат філологічних наук; Катерина Городенська, доктор філологічних наук, професор; Василь Грещук, доктор філологічних наук, професор; Ілля Данилюк, кандидат філологічних наук, доцент; Наталія Дарчук, доктор філологічних наук, професор; Людмила Коваль, доктор філологічних наук, доцент; Елла Кравченко, доктор філологічних наук, доцент; Жанна Краснобаєва-Чорна, доктор філологічних наук, професор; Марія Конюшкевич, доктор філологічних наук, професор; Тетяна Космеда, доктор філологічних наук, професор; Анатолій Мойсієнко, доктор філологічних наук, професор; Людмила Попович, доктор філологічних наук, професор; Ганна Ситар, доктор філологічних наук, доцент (заступник наукового редактора); Володимир Широков, доктор технічних наук, професор, академік НАН України; Марина Притолок, лаборант (відповідальний секретар).

Затверджено до друку Вченою радою Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 13 від 26 березня 2021 р.).

Г 76 Граматичні читання – XI: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 13–14 травня 2021 року / Донецький нац. ун-т імені Василя Стуса; наук. ред. А. П. Загнітко. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. – 296 с.

Розглянуто актуальні проблеми морфологічних і синтаксичних категорій, встановлено особливості семантики фразеологічних і лексичних одиниць, висвітлено напрями та методи прикладних лінгвістичних досліджень, з'ясовано напрями комунікативного аналізу мовних одиниць.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів-філологів.

ISBN 978-966-949-807-6

УДК 81'36(06)

© Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021

© Автори матеріалів, 2021

ISBN 978-966-949-807-6

© ТОВ «Твори», 2021

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИСУ І
МОРФОЛОГІЇ

Виноградова Екатерина	<i>Вокруг да около</i> : о месте наречных предлогов в грамматике	8
Вільчинська Тетяна	Частка як засіб вираження модальності в художньому тексті	14
Гандзюк Олександра	Специфіка плюсквамперфекта і його репрезентція в романі Агатангела Кримського «Андрій Лаговський»	21
Городенська Катерина	Словотвірна структура прикметників на -ічний / -ичний у традиційних та новітніх координатах української дериватології	25
Домрачева Ірина	Спонукальні конструкції в мовленні Василя Стуса	32
Загнітко Анатолій	Силові поля граматичної семантики: сучасні студії	37
Ковтун Оксана	Проблема метамови контрастивної граматики	46
Колібаба Лариса	Основні морфологічні зміни в новому «Українському правописі» і сучасна мовна практика професійної спільноти	53
Куньч Зоряна	Вплив індивідуально-авторських чинників на дотримання норм позиційного чергування голосних і приголосних звуків	60
Масицька Тетяна	Класифікація формально-синтаксичних залежностей у структурі синтаксичних одиниць	63
Sapun Kostiantyn	The importance of grammar in written spatial speech on tourist topics in a pandemic condition	66
Фурса Валентина	Синтаксичні норми дієслівного керування в словниках української мови	70

Отже, спонукальні конструкції Василя Стуса увиразнюють мовлення його листів, поезії, насичують глибинним смислом, розкриваючи внутрішній світ автора – іноді різкий, іноді теплий і ніжний (як у листах до рідних та друзів). Це вже не питальні конструкції, де спостерігаємо риторичність повідомлення, а конкретні динамічні процеси, настанови різного діапазоу вираження. Спонукування у В.Стуса – це не завжди категоричний вияв наказу, а часто інформація-прохання, яку адресат сприйме швидше, ніж прямий директив, а позаяк сприйме, то і з більшим бажанням та задоволенням виконає.

Література

1. Бевзенко С.П. Сучасна українська мова. Синтаксис. Київ: Вища шк., 2005. 270 с.
2. Беляева Грамматика и прагматика побуждения: английский язык. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1992. 168 с.
3. Борита В.М. Спонукальні конструкції як одна із структурно-семантичних і функціональних особливостей текстів церковних проповідей. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/1007/1008>.
4. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
5. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. 312 с.
6. Стус Василь. Листи до друзів. URL: <http://exlibris.org.ua/stus/r02.html>.
7. Харченко С.В. Семантико-синтаксична та комунікативна структура речень спонукальної модальності : автореф. дис. ... канд. філол.наук: 10.02.01. Київ, 2001. 20 с.
8. Шило Світлана. Поняттєві сфери термінів для номінації спонукальної модальності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2017. Вип.17. URL: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2018/02/017-24.pdf>.

Анатолій Загнітко
(м. Вінниця)

СИЛОВІ ПОЛЯ ГРАМАТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ: СУЧАСНІ СТУДІЇ

0. Граматична семантика належить до внутрішньої організації упорядкування мовної системи, орієнтована на кваліфікаційні виміри

внутрішнього змісту словоформи з уналежненим покваліфікуванням у відповідних парадигмальних і синтагмальних вимірах, кваліфікаційних статусах і под. Граматична семантика належить до тих обов'язкових, регулярних, вимірювальних величин, що відображені в традиційних граматичних описах, системах та ін.

Питання граматичної семантики перебували й перебувають в активному полі дослідників, які вивчають упорядкування мовної системи, співвідносність її структурних рівнів, реалізацію завдань у комунікативно-ситуативних і прагматико змодельованих інтенційних моделях, пор. студіювання В. фон Гумбольдта, О. Потєбні, І. Буслаєва, В. Виноградова, І. Вихованця, З. Клеменсевича, Є. Куриловича та ін. із численними спробами запізнати соціолінгвістичний статус морфологічної форми, її об'єктивно унормований характер (О. Пешковський, М. Всеволодова), діагностування обтяження психолінгвальними чи власне психологічними смислами з чітким баченням на зразок «Речення є аперцепцією людських почуттів (за О. Потєбнею) чи розкриттям еволюції, динаміки, основних етапів розвитку морфологічної і/чи синтаксичної форми залежно основ мовної психології та ідеології (В. Вундт), скваліфікувати детермінативно обмежувальний потенціал граматичної семантики зі встановленням напрямів і тенденцій руху мовної особистості (Е. Сепір, Б. Уорф та ін.).

1. Актуальність питань граматичної семантики в сучасних студіюваннях охоплює: а) окреслення системи самих морфологічних і/чи синтаксичних форм із визначенням їх занурення в реалізації інтенційного потенціалу мовної особистості; б) встановлення системи й структури морфологічних і синтаксичних категорій через внутрішню опозитивність семантики та ін.; в) визначення функційного навантаження граматичної семантики в реалізації внутрішньо- та зовнішньомовних смислів; г) простеження співвідносності морфологічних і/чи синтаксичних категорій з відповідним ядром, напівпериферією та власне периферією з характеристикою основних та неосновних тенденцій динаміки граматичної семантики; г) зіставлення різносистемних мов для кваліфікації сили збереження і/чи розмивання, розхитування тих чи тих категорій, витіснення їх на периферію, перетворення абсолютних кваліфікаційних мереж на відносні (пор., наприклад, співвідносність категорії морфологічного роду іменників, з одного боку, та прикметників, числівників, дієслів, займенникових слів, з другого боку, а також тяжіння категорійної семантики морфологічного роду до абсолютної (в межах категорії істоти та неістоти, особи та неособи) і/чи відносної (структурування

парадигмальних класів із внутрішнім диференційним потенціалом) та ін.); д) з'ясування основних тенденцій збільшення функційного ваги внутрішньопарадигмальних чинників, що підпорядковують зміни і/чи закріплення (оказіональні, узусні та ін.) у парадигмально слабких класах (пор., наприклад: внутрішню динаміку родової належності іменників нульової відміни з посиленням синонімних, родо-видових та інших зв'язків та розмиванням внутрішнього структурування за тенденціями найменування істот і/чи неістот та ін.

2. Дослідження питання граматичної семантики вимагає урахування внутрішньо- і/чи міжкатегорійного закріплення статусу, пор., наприклад, протиставлення родового й давального, з одного боку, родового й орудного, з другого, а також прагнення скваліфікувати основні напрями внутрішньокатегорійних транспозицій із визначенням не лише функційної тяги транспонованої форми, а й кваліфікація її вторинного статусу в реалізації сили оповідача і/чи спостерігача, що уможлиблює закріплення транспозита як регулярного виразника семантика. До цього прилягає питання також імплікації та експлікації граматичної семантики.

3. Імплікація полягає в тому, що «інформація, яка не становить безпосереднього значення компонентів тексту (слів, грамем і т. ін.), зафіксованих у словнику, ... сприймається слухачем тексту» [10, с.9] як достатня чи самодостатня. І в цьому ракурсі особливо важливим постає врахування джерел і способів вияву імпліцитних значень, напрями і характер їх взаємодії, кореляції / некореляції з експліцитними значеннями, встановлення функцій імпліцитного в структурі мовлення [11, с.144–152]. Якщо відштовхуватись від засадничих принципів закону мовної економії, концептуально окреслених Є. Поливановим, то легко інколи виявити усі шляхи реалізації імпліцитності, що в такому разі охоплюватиме: 1) еліпс; 2) абревіацію; 3) контамінацію; 4) згортання; 5) неповноту вияву фрази та ін. Щоправда, інколи імпліцитність витлумачують як «прихованість», «домислованість», що дає змогу кваліфікувати імпліцитність як таку, що не пов'язана з редукованістю, а супряжена з домисленням чи переосмисленням. Перший і другий підходи не виключають один одного, оскільки справді імпліцитність пов'язана з внутрішнім прихованим смислом чи таким значенням, що виявляється внаслідок залежності словоформ [15, с.9], і водночас зі смисловим обсягом, який за дією закону мовної економії може еліпсуватися, редукуватися та ін.

3.1. У мовленнєвій комунікації, в якій зримими постають кортеж спілкування, ситуативно-прагматичні орієнтири, значущість імплікації важко переоцінити, оскільки імпліковане значення часто не

може бути однозначно поновленим без руйнації загального смислового тла. Імплицитність безпосередньо може бути пов'язана із семантичним обсягом лексеми, її лексико-семантичними варіантами, граматико-семантичних парадигм у межах однієї лексеми та різних лексем, об'єднаних єдністю мотиватора, з внутрішньою текстовою організацією, специфікою вияву глибинної інформації, що постає внаслідок актуалізації міжреченневих смислових відношень. Це має безпосередній стосунок до так званого прийому умовчання або, за усталеною лінгвістичною термінологією, до теорії «незакінчених речень» (екзогенні, ендегенні і/чи галюциногенні чи інші чинники), хоча в цьому разі вести мову про «речення» є не зовсім коректно, з відповідним компонентом умовності (пор. думки П. Дудика [17, с.303]), тому що в цьому разі мається на увазі висловлення з усіма необхідними елементами: *А Гонти нащо? А Залізняк? До Гонти сама ... сама писала: – Коли, каже... (Т. Шевченко). Імплікуватися можуть найсуттєвіші компоненти мовленнєвої комунікації, в яких розкривається значущість повідомлення. Імплікація останнього посилює внутрішню глибину тексту, насичує його вертикальний вимір додатковими смислами: *Я думаю, що...; Ти не тривожся, тату, що...; Я була певна, що... (М. Коцюбинський); – Ви хотіли говорити зі мною? – спитала Майя. – Ну да! – Для чого? – Не знаю (М. Хвильовий) – відсутність мотивації поведінки; ...він [Хлоня] метушився по зоні і щось викрикував, то бачили його з похиленою головою в якійсь надзвичайній меланхолії. Жив він тут декілька місяців і за цей час чотири рази бігав до річки топитися (М. Хвильовий) – істеричні та шизофренічні орієнтування; – Переді мною стояло обличчя дідка, і я бачив, що воно з кожною хвилиною мінє свої форми, свої риси, і раптом замість дідка переді мною стоїть троглодит із дальніх віків, жалібно дивиться на мене своїми розумними очима, і я чую якісь нечленороздільні звуки. <...> чую тільки, як в нетрях землі щось клекоче, бурлить, вирує. Тоді я лечу, мов божевільний, і пронизую своєю дикою тоскою землю (М. Хвильовий) – шизоїдна мотивація з оперттям на параноїдально набридливі орієнтування.**

3.2. Імплікація може бути результатом: 1) емоційного стану мовця (*Отут з муштри виглядала. Отут розмовляла, А там... а там ... сину! Сину! – Та й не доказала (Т. Шевченко)*); 2) реалізації морально-етичних й естетичних настанов (*А х ти ж ... – вискочив з саней і рвонув гаранника з руки Карпа (М. Стельмах)*); 3) психічного стану мовця (*Йон заглянув углиб і охолов, побачивши Гашицу. – Та це я ... вона... – белькотав парубок, але батько не дав йому скінчити , потяг його в сіни й причинив двері (М. Коцюбинський)*); 4) уникнення

прямої відповіді і трансформації її у спів відповідь або у глибину текстової структури (*Чому б це я не зробив, товаришу хворий? – То таке діло... – Дмитре Івановичу, ви хитруєте, з чимось криєтесь* (М. Стельмах)); 5) уникнення вичерпності переліку (*А що вже професорів, доцентів...* (С. Цюриць). *Бригада – хто без паспорта, хто втік з рідного села, кілька пенсіонерів...* (Ю. Сорока)) та ін. Імплікацію не слід сплутувати з а) перервністю мовлення, емоційним станом мовця, зумовленим внутрішньопсихологічними чинниками або зовнішніми чинниками комунікації, пор.: *А дверцята скрипнули, відчинилися і ... аж недобре стало Багацькому, аж сироти повиступали* (С. Цариць); б) приєднувальними конструкціями, що постають елементарними носіями додаткового емоційно-інформативного тла (*Але ж могли це зробити і Сашикові друзі. Або Галя чи дід Михайло. Із почуття справедливості. Бо їхні хати давно хтось спалив, а Палажчина й досі стояла* (Б. Жолдак)); в) парцельованими одиницями, що є наслідком членування єдиного інформаційно-сміслового цілого на кілька комунікативних утворень (*Я тобі кажу: що ні за яких обставин життя неможливо зраджувати рідній державі, що б тобі там на ній потім за це не було. Бо потім через це ще гірше буде* (Б. Жолдак)).

3.3. Імплікація охоплює численні вияви дії закону мовної економії, пов'язані з 1) низкою тенденцій конденсації змісту: *Ці турбіни потужністю 2000 мегават, спряжені з системою СКВ (“селективно-каталітичного відновлення” – А.З.), встановлені на японській електростанції Фуцу; Обидві сторони дійшли згоди про створення спільної україно-швейцарської робочої групи експертів ДПРС та МНС України для розробки проекту зі створення компакт диску з інформацією про Чорнобильську катастрофу* (Голос України.2001.12.07); 2) принципами встановлення додаткової інформації, що є результатом відповідних умовисновків: *Колиба притягувала і манила своїм затишком. У цю гарячу літню днину у хатині було затишно* (Голос України.2001.12 травня). У цьому разі значення гіпероніма *хатина* збагачується семантичними компонентами, притаманними гіпоніму – етнографічному діалектизму *колиба*; 3) видозміною системи внутрішньореченневих смислових відношень і закономірностей вияву форм синтаксичного зв'язку: *Я – проти такої педагогіки. За зарплату – на смерть* (Голос України.2001.12.07)); 4) утворенням нових узусно мотивованих моделей словосполучень: *наступна “Либідська”, завтра кафедра*; 5) витворенням функціонально ємного діапазону вільних синтаксем (постреченневих структур): *На небі* (Б. Жолдак); *Навпроти снігу*

(Ю. Гудзь); *У стелу* (Ю. Михайличенко); *З-поміж нас* (С. Сидорченко); *Для добра* (Г. Михайличенко); 6) усталеністю певних формул як репрезентантів відповідної комунікативної настанови і мовленнєвого акту: *З Богом! Боронь, Боже! Ні пуха, ні пера! Сто колько в душу! За Вітчизну!*; 7) ширенням номіналізаційних тенденцій, внаслідок чого постають досить реальними презентантами тих чи інших подій, ситуацій власне-номінативні, номінативні та псевдономінативні конструкції: *Субота. Вечір. Черета остання скотилася з зеленого узгір'я* (Б. Лепкий); *Вечірній сон. І спогади. І дощ колише цвіт розпуклого ямину. Бездомний вітер. Спи, маленький сину...* (В. Стус); *Довершення. Доходження до краю. Зупинка. Воля. Спокій. Опочин* (В.Стус); *Порожньо. Сумно. Страх і бридота. Там. У душі* (Р. Кухарук); 8) максимальним виявом акумулятивної (відображає властивість актанта набувати у процесі дії нові якісні ознаки, якісно змінюватися під впливом власної активності або під впливом зовнішніх, а також внутрішніх сил, які не залежать від самого актанта, тобто мимовільних, накопичувати ознаки, що йдуть із довкілля (за О. Соколовим [15]): *Навчили студента операціям; Пшениця обмолочується; Руки тремтіли від хвилювання*) та генеративної (актант у складі конкретної фрази постає як активне начало, тобто засобами дієслова виражається його властивість бути джерелом зовнішньої процесної ознаки або джерелом дії: *Минулого року він наймитував* (М. Коцюбинський); *Жита половіють, сонце золотавить з неба* (Г. Косинка); *Діти наші дорослішають на очах* (Валерій Шевчук) функцій придієслівних актантів. Акумулятивна й генеративна функції безпосередньо співвідносяться з активністю / пасивністю актантів, реверсивністю конструкцій: *Такий порядок розгляду справ встановлено парламентом України і він виявився досить зручним для задоволення найнагальніших потреб людей похилого віку* (Голос України. 2001.16.06).

3.4. Імплікованість досить легко реалізується в експресивних мовленнєвих актах, де сама названа дієсловом-присудком дія дорівнює її реалізації. У цьому разі імплікований зміст є ситуативно мотивований і його імплікація пов'язана з прагматичними чинниками – необхідністю не конкретизувати весь обсяг дії: (Василь:) *Прошу вас... Та прошу...* (О. Слісаренко). Імплікованість потрібно розглядати в систему загальнореченнєвого структурування, лінійно-позиційного моделювання, функційного навантаження основних і/чи неосновних структурних синтаксичних зв'язків для визначення не лише тенденцій і напрямів поширення, співвіднесених, наприклад, із декомпозицією речення, його зануренням у текстові величини, а й з'ясування новітніх

тенденцій видозміни реченневих ліній, зумовлених часто об'єктивно-мовними чинниками, статусними завданнями адресанта та ін.

3.5. До імплікованих внутрішньореченневих синтаксичних зв'язків потрібно віднести й *співмірний* синтаксичний зв'язок, завдяки якому забезпечуване поєднання вставлених компонентів із реченневою структурою. Таке поєднання є слабким, оскільки для речення властива власна повною мірою виявлювана модусна рамка, а вставлена одиниця маркована власною модальною рамкою, що може накладатися на внутрішньореченнєву, збігатися з нею, а може суттєво розходитися з нею: *Психологічно це була сплата боргу милому для мого серця місту. А також мого боргу Сімовичеві, який прийняв мою тему захоплено. Хоч у розмовах він був дуже критичний супроти “галичанства” і навіть твердив, що він буковинець, а не галичанин, - і то, мабуть, сам вірячи в це (поки говорив. Були в ньому деякі риси Тартарена з Тараскону), і що потрітзм його загальноукраїнський, а ніяк не регіональний, але в суті речі він був великим патріотом Галичини (Ю. Шевельов).* У заявленому фрагменті наявний збіг модальної рамки речення і вставленої конструкції (*поки говорив*), що в цьому разі доповнює семантику попереднього речення, і водночас вставлена конструкція уміщує власну модальну рамку, що є ширшою за внутрішньореченнєву (*Були в ньому деякі риси Тартарена з Тараскону*), яка орієнтована на уточнення певної характеристики явища, події, зображених у реченні. *Співмірний* синтаксичний зв'язок становить перехідну площину між підрядністю і сурядністю, оскільки у цьому разі зображувані явища співіснують. Констатація в низці навчальних посібників статусу їхньої додатковості на зразок «В с т а в л е н і конструкції містять додаткові повідомлення, супровідні зауваження і різко розривають, розмикають “безперервність синтаксичних зв'язків» [2, с.171] не розкриває специфіки їхнього статусу у внутрішньореченнєвій структурі, закономірностей зв'язку зі змістовою площиною останньої. Інколи вставні та вставлені одиниці ототожнюються, оскільки на думку О. Руднева, вставлені компоненти «не мають відмінних від вставних слів смислових функцій і особливого оформлення» [13, с.215]. Остання теза вимагає своєї корекції, тому що вставлені конструкції мають значно ширший діапазон свого пунктуаційного оформлення, ніж вставні. У новітніх стильових пошуках, крім утрадиційнених розділових знаків коми й тире або круглих дужок, в оформленні вставлених конструкцій активно використовуються різні типи дужок – від скісних, фігурних до різноманітних їхніх модифікацій, послуговуються також вирізненням вставлених конструкцій видозміною шрифтів, самого написання

тощо. Потрібно враховувати абсолютну структурну, смислову й функційно-семантичну нерівнорядність вставних і вставлених компонентів, оскільки «В с т а в н и й ч л е н речення як особлива синтаксична категорія, вступаючи у співвідносний зв'язок з іншими членами речення, або виражає модальні відношення мовця, або уміщує яке-небудь пояснення до членів речення або речення загалом, набуваючи виділення в усному мовленні інтонацією, а на письмі розділовими знаками» [13, с.219], а вставлені одиниці уміщують окрему інформацію, що може бути покваліфікована почасти як додаткова, а почасти – як окрема інформативна площина, що відображає відповідні інтенції мовця й орієнтована (досить часто) на власну самодостатність і зрозумілість поза реченнєвим контекстом, пор.: *Зарання / зайшло на дощ. І враз – удар, і дощ – зарядів – об душу – порожню амфору – об дзвін / відлуння)Боже, хто нас душить?) / і об відлуння – той же* (В. Стус); *Так пішли такі вистави, як балет “Пан Каньовський” М. Вериківського (квітень 1931. На мотив народної пісні про Бондарівну), “Кармелюк”, опера В. Костенка, незмінні, хоч трохи змінювані тепер, “Наталка Полтавка” й “Запорожець за Дунаєм” (Ю. Шевельов) і Не знати, чи Курбас уявляв собі харківського театрального глядача справді “столичним”, не тільки в сенсі адміністративної столиці, а і вищому сенсі столиці Духа. Певніше, що він просто був настільки поглинений своїми шуканнями, що забув про цей третій стовп, на якому тримається театральне життя: актор/режисер – письменник – глядач. (До речі, цікаво було б, щоб історики театру встановили, як Курбас прийшов до самого тексту п'єси. Прем'єра “Золотого черева” була зовсім свіжа в Парижі 29 квітня 1925 року. Скільки я міг установити, текст п'єси тоді ще не був друкований навіть у Франції. У Росії текст переклав з рукопису І.Аксьонов, той самий, що переклав і виставленого Мейєрхольдом “Великодушного рогоносця”. Чи Курбас одержав текст від нього? Чи переклад був зроблений з російської?) (Ю. Шевельов). В останньому фрагменті тексту вставлена одиниця ((До речі, цікаво було б, щоб історики театру встановили, як Курбас прийшов до самого тексту п'єси. Прем'єра “Золотого черева” була зовсім свіжа в Парижі 29 квітня 1925 року. Скільки я міг установити, текст п'єси тоді ще не був друкований навіть у Франції. У Росії текст переклав з рукопису І.Аксьонов, той самий, що переклав і виставленого Меєрхольдом “Великодушного рогоносця”. Чи Курбас одержав текст від нього? Чи переклад був зроблений з російської?)) уміщує у своїй структурі власні вставні компоненти типу *до речі, скільки я міг установити*, які репрезентують авторські зауваги та*

концентрують суб'єктивну модальність, виступаючи її спеціальними носіями.

3.6. Імплікація як категорія мовленнєвої комунікації надзвичайно ємна і її обсяги можуть бути вичерпно пізнаними за умови зіставлення з експлікованістю та елімінацією, що загалом постають корелятивними / некорелятивними у самій внутрішньореченнєвій, міжреченнєвій внутрішньотекстовій структурі та послідовно виявляється у системі внутрішньотекстових синтаксичних зв'язків та міжреченнєвих смислових відношень.

4. Питання граматичної семантики в мовному ладі вимагає врахування особливостей внутрішнього мотивування морфологічної і/чи синтаксичної форми, кваліфікацію її статусу в загальній структурі морфологічної і/чи синтаксичної категорії, простеження силових ліній зв'язку з кожною окремою формою (пор., наприклад, співвідносність і/чи неспіввідносність функцій форм однини та множини іменникового числа), формування вторинних потенціалів, що функційно можуть постійно розширюватися (так, форми орудного іменникового на зразок *поспіхом, ударом, ривком, кидком* потенційно розширюють клас приєменникових одиниць у різному їхньому статусі – у значенні, у функції, як аналог, еквівалент).

5. Перспективним є дослідження граматичної семантики з опертям на сучасні лінгвістичні корпуси, оскільки уможливорює не лише традиційний розгляд питань мотивації, закріплення, руху, а й уможливорює встановлення тих особливостей, які раніше можна було прогнозувати (прогностична лінгвістика). Не менш актуалізованими постають студіювання узусного й системного закріплення граматичної семантики, її видозміни в тих чи тих конструктивних моделях, лексикографічних описах, простеження тенденцій збереження й розвитку. До цього прилягають питання граматичної семантики в лінгвоперсоналогії, де особливо істотними є різноманітні типологічно споріднені та неспоріднені лінгвоіндивідуалізації – територіальні, соціальні, естетичні, корпоративно насичені та ін.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. Москва: Языки русской культуры, 1999. 896 с.
2. Бабаїцева В.В., Максимов Л.Ю. Современный русский язык: В 3-х ч. Ч. III: Синтаксис. Пунктуация. Москва: Просвещение, 1981. 271 с.
3. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К.: Наукова думка, 1992. 224 с.

4. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368 с.
5. Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса: Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка. Москва: МГУ, 2000. 502 с.
6. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Донецьк: ДонДУ, 1997. 437 с.
7. Загнітко А.П. Глибина вставленості у структурі сучасного українського речення. *Филологические исследования*. 2000. Вип. I. С. 232–245.
8. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
9. Золотова Г.А., Онипенко Н.К., Сидорова М.Ю. Коммуникативная граматики русского языка. Москва: Изд-во Моск. ун-та, Ин-та русского языка РАН, 1998. 528 с.
10. Имплицитность в языке и речи. Москва: Языки русской культуры, 1999. 200 с.
11. Никитин В.М. Основы лингвистической теории значений. Москва: Наука, 1988. 68 с.
12. Поливанов Е.Д. Избранные работы: Труды по восточному и общему языкознанию. Москва: Наука, 1991. 624 с.
13. Руднев А.Г. Синтаксис современного русского языка. Москва: Высшая школа, 1963. 364 с.
14. Сидорова М.Ю. Грамматика художественного текста. Москва: Ин-т русского языка, 2000. 416 с.
15. Соколов О.М. Основы имплицитной морфологии русского языка. Москва: Изд-во Российск. ун-та дружбы народов, 1997. 196 с.
16. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. Москва: Академический Проект, 2001. 990 с.
17. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. Київ: Наук. думка, 1972. 456 с.

Оксана Ковтун

(м. Вінниця)

ПРОБЛЕМА МЕТАМОВИ КОНТРАСТИВНОЇ ГРАМАТИКИ

Термін *зіставна* (*контрастивна* або *конфронтативна*) *лінгвістика* інтерпретується в науці багатоаспектно, зокрема і як *лінгвістичний напрям*, що вивчає дві або більше мов для порівняння їхніх структур і вияву відмінностей (контрастних / неконтрастних) на